

АНОТАЦІЯ

Сухолова М.А. Педагогічні умови формування сценічного іміджу викладача вокалу у процесі професійної підготовки. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями). Мукачівський державний університет, м. Мукачево, 2020.

Дисертацію присвячено вивченню педагогічних умов, чинників та критеріїв успішного формування сценічного іміджу викладача вокалу у процесі професійної підготовки. Проаналізовано стан розробленості проблеми формування іміджу особистості в психолого-педагогічній теорії та практиці. Встановлено, що у зв'язку з розмаїттям вокальних стилів і жанрів у професійній діяльності сучасного викладача вокалу актуальною є проблема формування сценічного іміджу такого рівня, який дозволив би йому працювати в процесі вокальної сценічно-виконавської діяльності у різних стилях і жанрах.

Сценічний імідж викладача вокалу потрактовано як символічний образ, що створюється в процесі сценічно-виконавської діяльності засобами вербальної та невербальної комунікації та емоційно-психологічного впливу й реалізується в процесі мистецької самопрезентації. Наголошено, що правильно сформований сценічний імідж зміцнює конкурентні позиції, сприяє успішній музично-виконавській та музично-педагогічній діяльності в подальшому, збільшує популярність, що відбивається на кількості мистецьких пропозицій щодо творчої співпраці.

Визначено основні чинники впливу на сценічний імідж викладача вокалу в сучасних умовах. Серед розглянутих чинників підкреслено значення саморегуляції в процесі формування сценічного іміджу особистості вокаліста, що передбачає уміння керувати своїм внутрішнім світом, регулювати власні емоційні стани, тобто володіти собою, своїм настроєм, голосом, мімікою, жестами, володіти сформованими вміннями швидко реагувати на поведінку публіки, приймати правильні рішення у змінній, нестандартній ситуації,

формувати емоційну стабільність; ефективно реалізовувати власний потенціал у сценічно-виконавській діяльності.

Науковими підходами щодо характеристики поняття «сценічний імідж» визначено: контекстний підхід, який передбачає узагальнення типів функціонування іміджу в залежності від контексту його реалізації; функціональний підхід, що характеризує процес типізації іміджу згідно основних напрямів функціонування та креативний підхід, який передбачає необхідність диференціації інструментарію для вивчення першоджерела творчо-змістової характеристики іміджу.

Наголошено, що комбінація особистісно-професійних характеристик і психологічних архетипів є основою формування сценічного іміджу, який повинен бути природним, вигідним для вокаліста, відповідати його характеру, професії, темпераменту, зовнішнім даним створюючи певну особисту чарівливість, яка, в свою чергу, акумулює унікальне поєднання кращих людських якостей та потужний інформаційно-творчий потенціал людини.

Серед структурних компонентів сценічного іміджу викладача вокалу виокремлено: *особистісно-презентативний* (основу якого складають персональні характеристики (зовнішній вигляд, стиль поведінки співака на сцені, природні й набуті вокальні дані), особистісна психологічна ресурсність (організованість, характер самооцінки, адаптивність та психологічна гнучкість), соціальна перцепція та здатність до самопрезентації; *мотиваційно-професійний* (включає мотивацію та професійну компетентність майбутнього викладача вокалу) *та інтелектуально-комунікативний* (акумулює інтелектуальний потенціал (гнучкість мислення і самосвідомість, рефлексія, ерудиція) та володіння вокалістом вербальними і невербальними засобами комунікації) компоненти.

При визначенні структурних компонентів сценічного іміджу викладача вокалу вагоме значення надано таким характеристикам сценічного іміджу як: адекватність, правдивість – створений імідж повинен відповідати тому, що є насправді; імідж – комплексна характеристика, що легко запам'ятовується,

тому підсвідомо цікавлять якості, що утворюють індивідуальність; імідж ірраціональний, тому сприймається як безальтернативна сутність; імідж є динамічним і може змінюватися під впливом обставин та нової інформації.

Обґрунтовано, що поліфункціональність сценічного іміджу викладача вокалу реалізується в процесі виявлення функцій, які можна віднести до трьох основних блоків: *ціннісного* (аксіологічна, адаптивна, особистісно-підвищувальна, педагогічна та естетична функції), *регулюючого* (регулятивна, психологічна та терапевтична функції) та *технічного* (функція самопрезентації, комунікативна функція, функція цілепокладання, функція професійної ідентифікації та функція організації уваги).

Результати аналізу теоретичних передумов дослідження доповнено вивченням реального стану сформованості сценічного іміджу викладачів вокалу у закладах вищої освіти. На основі отриманих експериментальних даних констатується, що процес професійної підготовки викладачів вокалу характеризується низкою недоліків, а саме: недостатньою мірою враховуються можливості художньо-естетичного потенціалу естрадного вокального мистецтва, бракує належної наукової організації освітнього процесу з акцентуалізацією на педагогічні умови, що забезпечували б ефективність формування сценічного іміджу вокалістів у процесі концертно-виконавської діяльності.

Доведено, що визначені педагогічні умови (*створення моделей власного майбутнього на основі активізації «Я-реального» та «Я- ідеального»; забезпечення мотивації до виконавсько-творчої сценічної самореалізації майбутніх фахівців; застосування особистісно орієнтованих моделей і технологій навчання; урізноманітнення практичних форм організації процесу професійної підготовки*) забезпечують дієвість розробленої структурно-функціональної моделі формування сценічного іміджу викладача вокалу, що акумулює три взаємопов'язані блоки: цільово-мотиваційний (мета, завдання, принципи, теоретико-методологічні підходи у процесі формування сценічного іміджу вокалістів) змістово-процесуальний (педагогічні умови, форми і засоби,

зокрема авторський спецкурс «Сценічний імідж вокаліста», а також методи формування сценічного іміджу), оцінно-результативний (моніторинг, критерії і рівні сформованості досліджуваного феномену), що в сукупності обумовлює очікуваний результат – сформований сценічний імідж викладача вокалу, що обумовлює його високу конкурентоздатність.

Аналіз результатів формувального етапу експериментального дослідження засвідчив дієвість педагогічних умов і структурно-функціональної моделі формування сценічного іміджу викладача вокалу у процесі професійної підготовки. Про це свідчить висока результативність студентів експериментальної групи в оволодінні уміннями і навичками створювати власний візуальний, вербальний і контекстний сценічний імідж, а також уміння формувати репертуарну політику та яскраво репрезентувати себе в процесі сценічно-виконавської діяльності.

Порівняння показників динаміки досліджуваного процесу в контрольній та експериментальній групах підкреслює значущість спеціально організованого впливу визначених педагогічних умов на формування сценічного іміджу викладачів вокалу.

Практичні результати дослідження можуть бути використані науковцями, музикантами-педагогами, викладачами вокалу і методистами в процесі викладання дисциплін та курсів з сольного співу, академічного та естрадного вокалу у закладах вищої освіти, застосовуватися в підготовці спецкурсів, спецсемінарів, методичних посібників і рекомендацій, при написанні курсових, бакалаврських і магістерських робіт, застосовуватися в дистанційному навчанні, на курсах підвищення кваліфікації викладачів вокалу дитячих мистецьких освітніх закладів.

Отримані дані в процесі дослідно-експериментальної роботи доводять, що формування сценічного іміджу викладача вокалу – це результат професійно-творчої діяльності та вмілого поєднання означеного процесу з використанням PR-інструментів задля впливу на індивідуальну свідомість, громадськість та суспільство в цілому.

Зауважено, що розроблений спеціально імідж викладача вокалу може не співпадати зі сценічним іміджем, який складається або вже склався у оточуючих в різні моменти його виконавсько-творчої діяльності. Тому, якщо створений сценічний імідж успішно працює та виконує свою функцію, важливо підтримувати його на належному рівні та постійно стежити за змінами запитів слухацької аудиторії та гнучко реагувати на зміни у культурно-мистецькому середовищі.

Ключові слова: імідж, сценічний імідж, вокал, викладач вокалу, сценічний імідж викладача вокалу, педагогічні умови, структурно-функціональна модель, професійна підготовка.

ABSTRACT

Sukholova M.A. Pedagogical conditions for the formation of the stage image of a vocal teacher in the process of professional training. - Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the doctor of philosophy in the field of knowledge 01 Education / Pedagogy, 015 – Professional Education (by Specializations), Mukachevo State University. Mukachevo, 2021.

The PhD thesis is devoted to the study of pedagogical conditions, factors and criteria of a successful stage image formation of a vocal teacher in the process of professional training. The state of elaboration of the problem of personality image formation in psychological and pedagogical theory and practice has been analyzed. It has been found that due to diversity of vocal styles and genres in the professional activity of a modern vocalist the actual is the problem of the stage image formation at a level that would allow an artist to work in different styles and genres. It has been determined that the stage image of the vocal teacher is a symbolic picture that is being created in the process of subjective interaction and is being realized in the process of self-presentation. It has been emphasized that correctly formed stage image strengthens competitive positions, promotes a successful musical and

performing, musical and pedagogical activity in the future, increases popularity that is shown in the number of artistic proposals for creative collaboration.

The stage image of the vocal teacher is interpreted as a symbolic vision that is created in the process of stage and performance activity by means of verbal and nonverbal communication and emotional and psychological influence, and is implemented in the process of artistic self-realization. It has been emphasized that correctly formed stage image strengthens competitive positions, promotes successful musical and vocal, musical and pedagogical activities in the future, increases popularity that is displayed on the quantity of artistic offers for artistic cooperation.

The study considers important psychological principles according to which the stage image is formed in the process of creating a multifaceted palette of stage images, in particular the principle of repetition, the principle of continuous amplification of influence and the principle of 'double challenge'. The main factors influencing the stage image of the vocal teacher in modern conditions have been determined. Among the considered factors, the importance of self-regulation in the process of the stage image formation of the future vocal teacher, which involves the ability to control their inner world, regulate their own emotional states, i.e. to control themselves, their mood, their voice, their facial expressions, gestures, to have formed skills to respond quickly to public behavior, make right decisions in a changed, unusual situation, form emotional stability; effectively realize their own potential in stage and performance activity has been pointed out.

Contextual approach which involves the generalization of the types of the image functioning depending on the context of its implementation; functional approach that characterizes the process of image typing according to the main directions of the functioning, and creative approach which provides for the need to differentiate the tools for studying the original source of creative and semantic characteristics of the image have been defined as scientific approaches to the characterization of the concept of 'stage image'.

It has been emphasized that a combination of personal and professional characteristics and psychological archetypes is the basis of the stage image formation

that has to be natural, advantageous for the vocalist, to comply with their character, profession, temper, external characteristics creating a certain personal charm which in turn accumulates the combination of the best human qualities and a powerful information, and creative potential of the person.

Among the structural components of the stage image of the vocal teacher are *personal-psychological* (based on personal characteristics (appearance, the singer's style of behavior on a stage, natural and acquired vocal) and personal psychological resources (organization, nature of self-esteem, adaptability and psychological flexibility); *socially representative* (components of which are social perception and ability to self-presentation); *motivational-professional* (includes motivation and professional competence of the future vocal teacher) and *intellectual-communicative* (accumulates intellectual potential (flexibility of thinking and self-awareness, reflection, erudition) and the vocalist's mastery of verbal and nonverbal means of communication).

When determining the structural components of the stage image of the future vocal teacher a significant role has been given to such stage image characteristics as adequacy, truthfulness – a created image must comply with what is in reality; image is a complex characteristic that is easy to remember so subconsciously the qualities that create a personality are interesting; image is irrational that is why it is perceived as non-alternative essence; image is dynamic and can be changed under the influence of circumstances and new information.

It has been proven that the stage image multifunctionality of the vocal teacher is being realized in the detection process of functions which can be classified into three main blocks: value (axiological, adaptive, personality-enhancing, pedagogical and aesthetic functions), regulate (regulatory, psychological and therapeutic functions) and technical (self-presentation function, communicative function, goal-setting function, professional identification function and the function of attention organization).

The results of the analysis of the theoretical preconditions of the research are supplemented with the study of the real state of the stage image formation of future

vocal teachers in higher education institutions. On the basis of the obtained experimental data it is stated that in the system of art institutions of higher education there exist certain shortcomings, namely the opportunities of art and aesthetic potential of pop vocal art are not sufficiently taken into consideration, there is a lack of proper scientific organization of the educational process with the emphasis on pedagogical conditions which would provide for the effectiveness of the stage image formation of vocalists in the process of concert and performance activities.

(creation of personal future models on the basis of “I-real” and “I-perfect” activation; providing motivation to performing and creative stage self-realization of future specialists; implementing personal oriented models and technologies of studying; diversification of practical forms of the process organization of professional training)

The comparison of the dynamics indicators of the studied process in the control and experimental groups emphasizes the importance of specially organized influence of the particular pedagogical conditions on the formation of the stage image of future vocal teachers.

The data obtained in the process of research and experimental work establish that the stage image formation of the future vocal teacher is the result of professional and creative activity, and skilled combination of the indicated process with the use of PR-tools to influence society.

It has been noted that the specially developed stage image of the vocalist might not correspond to the one that is being formed or has already been formed in the surrounding in different moments of his or her stage and creative activity. Therefore, if the developed image is successfully working and performing its function, it is important to maintain it at the appropriate level and constantly monitor changes in the audience's requests and flexibly respond to changes in the cultural and artistic environment.

Keywords: image, stage image, vocal, vocal teacher, stage image of vocal teacher, pedagogical conditions, structural-functional model, professional training.

Список публікацій здобувача за темою дисертації

Праці, у яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Сухолова М.А. Особливості формування фахового іміджу викладача вокалу в сучасних умовах. *Науковий вісник МДУ. Серія: Педагогіка та психологія: збірник наукових праць*. 2018. Вип. 2(8). С. 120–122.

2. Сухолова М.А. Професійний імідж викладача вокалу: сутність поняття. *Кам'янець-Подільський, національний університет імені Івана Огієнка, Інститут педагогіки НАПН України. Серія: Педагогічна освіта: теорія і практика: збірник наукових праць*. 2018. Вип. 25(2), Ч. 2. С. 103–108.

3. Сухолова М.А. Значення артистичності у формування іміджу виконавця-вокаліста. *Інноваційна педагогіка: наук. журнал*. 2020. Вип. 23, Т. 2. С. 110–113.

4. Сухолова М.А. Основні чинники впливу на сценічний імідж викладача вокалу в сучасних умовах. *Науковий часопис національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи: збірник наукових праць*. Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2020. Випуск 78., С.222–226.

5. Сухолова М.А. Чинники впливу на поліфункціональність сценічного іміджу викладача вокалу. *Освітологічний дискурс: науковий журнал / редкол.: О.М. Олексюк, Л.Л. Хоружа, Л.А. Бондаренко та ін.* 2020. №5., С.134–139.

6. Сухолова М.А. Педагогічні умови формування сценічного іміджу майбутнього викладача вокалу в процесі професійної підготовки. *Науковий вісник МДУ. Серія: Педагогіка та психологія: збірник наукових праць*. 2020. Вип. 2(6). С. 164–172.

7. Sukholova M.A. «FORMAL» AND «NON-FORMAL» EDUCATION IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF NEW SOCIO-CULTURAL CHALLENGES. *Innovative Solutions In Modern Science*. 2020. № 7(43), 1. P. 61-79. DOI 10.26886/ISMS.2414-634X.

Опубліковані праці апробаційного характеру

8. Сухолова М.А. Виконавський артистизм як складова сценічного іміджу. *Психолого-педагогічні проблеми соціалізації особистості в сучасних умовах*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 31 січня – 1 лютого 2020 р.). Київ, 2020. С.144–146.

9. Сухолова М.А. Імідж як необхідна складова професійного становлення педагога-вокаліста. *Теорія та практика сучасної науки та освіти*: матеріали Міжнародної наукової конференції (м. Дніпро, 29-30 листопада 2019 р.). Ч.2. Дніпро, 2019. С. 210–212.

10. Сухолова М.А. Індивідуальні психологічні особливості вокаліста як складові створення сценічного образу. *Традиції та новації у сфері педагогіки та психології*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 5-6 лютого 2021 р.). Київ, 2021. С.120-123.

11. Сухолова М.А. Професійний імідж як умова успішності самореалізації майбутнього викладача вокалу. *Мистецька освіта в Європейському соціально-культурному просторі ХХІ століття*: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Мукачево, 19-20 квітня 2018 р.). Мукачево, 2018. С.160–161.

12. Сухолова М.А. Сучасні підходи до формування іміджу викладача вокалу. *Освіта і наука у мінливому світі: проблеми та перспективи розвитку*: матеріали Міжнародної наукової конференції (м. Дніпро, 29-30 березня 2019 р.). Ч.1. Дніпро, 2019. С. 214–215.

13. Сухолова М.А. Фактори формування сценічного іміджу вокаліста. *Сучасні тенденції розвитку науки і освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів*: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Мукачево, 16-17 травня 2019 р.). Мукачево, 2019. С.636–638.

14. Сухолова М.А. Фаховий імідж викладача вокалу. *Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації*: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Переяслав-

Хмельницький, 28 листопада 2018 р.). Переяслав-Хмельницький, 2018. С. 255–256.

Публікації, що додатково відображають наукові результати дисертації

15. Сухолова М. А. Навчальна програма спецкурсу «Сценічний імідж вокаліста». Вид-во: МДУ, 2019. 17 с.

REFERENCES

Articles in scientific professional journals of Ukraine and in publications included in international scientometric databases:

1. Sukholova M.A. Osoblyvosti formuvannia fakhovoho imidzhu vykladacha vokalu v suchasnykh umovakh. Naukovyi visnyk MDU. Serii: Pedagogika ta psykholohiia: zbirnyk naukovykh prats. 2018. Vyp. 2(8). S. 120–122.
2. Sukholova M.A. Profesiiniy imidzh vykladacha vokalu: sutnist poniattia. Kamianets-Podilskyi, natsionalnyi universytet imeni Ivana Ohienka, Instytut pedagogiky NAPN Ukrainy. Serii: Pedagogichna osvita: teoriia i praktyka: zbirnyk naukovykh prats. 2018. Vyp. 25(2), Ch. 2. S. 103–108.
3. Sukholova M.A. Znachennia artystychnosti u formuvannia imidzhu vykonavtsia-vokalista. Innovatsiina pedagogika: nauk. zhurnal. 2020. Vyp. 23, T. 2. S. 110–113.
4. Sukholova M.A. Osnovni chynnyky vplyvu na stsenichniy imidzh vykladacha vokalu v suchasnykh umovakh. Naukovyi chasopys natsionalnoho pedagogichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova. Serii 5. Pedagogichni nauky: realii ta perspektyvy: zbirnyk naukovykh prats. Kyiv: Vydavnychiy dim «Helvetyka», 2020. Vypusk 78., S.222–226.
5. Sukholova M.A. Chynnyky vplyvu na polifunktsionalnist stsenichnoho imidzhu vykladacha vokalu. Osvitohichnyi dyskurs: naukovyi zhurnal / redkol.: O.M. Oleksiuk, L.L. Khoruzha, L.A. Bondarenko ta in. 2020. №5., S.134–139.
6. Sukholova M.A. Pedagogichni umovy formuvannia stsenichnoho imidzhu maibutnoho vykladacha vokalu v protsesi profesiinoi pidhotovky. Naukovyi visnyk

MDU. Seriia: Pedahohika ta psykholohiia: zbirnyk naukovykh prats. 2020. Vyp. 2(6). S.164–172.

7. Sukholova M.A. «FORMAL» AND «NON-FORMAL» EDUCATION IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF NEW SOCIO-CULTURAL CHALLENGES. Innovative Solutions In Modern Science. 2020. № 7(43), 1. P. 61-79. DOI 10.26886/ISMS.2414-634X.

Published works, certifying the approbation of the dissertation materials

8. Sukholova M.A. Vykonavskyi artystyzm yak skladova stsenichnoho imidzhu. Psykholoho-pedahohichni problemy sotsializatsii osobystosti v suchasnykh umovakh: materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Kyiv, 31 sichnia – 1 liutoho 2020 r.). Kyiv, 2020. S.144–146.

9. Sukholova M.A. Imidzh yak neobkhidna skladova profesiinoho stanovlennia pedahoha-vokalista. Teoriia ta praktyka suchasnoi nauky ta osvity: materialy Mizhnarodnoi naukovo konferentsii (m. Dnipro, 29-30 lystopada 2019 r.). Ch.2. Dnipro, 2019. S. 210–212.

10. Sukholova M.A. Indyvidualni psykholohichni osoblyvosti vokalista yak skladovi stvorennia stsenichnoho obrazu. Tradytsii ta novatsii u sferi pedahohiky ta psykholohii: materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Kyiv, 5-6 liutoho 2021 r.). Kyiv, 2021. S.120-123.

11. Sukholova M.A. Profesiinyi imidzh yak umova uspishnosti samorealizatsii maibutnoho vykladacha vokalu. Mystetska osvita v Yevropeiskomu sotsialno-kulturnomu prostori KhKhI stolittia: materialy II Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Mukachevo, 19-20 kvitnia 2018 r.). Mukachevo, 2018. S.160–161.

12. Sukholova M.A. Suchasni pidkhody do formuvannia imidzhu vykladacha vokalu. Osvita i nauka u minlyvomu sviti: problemy ta perspektyvy rozvytku: materialy Mizhnarodnoi naukovo konferentsii (m. Dnipro, 29-30 bereznia 2019 r.). Ch.1. Dnipro, 2019. S. 214–215.

13. Sukholova M.A. Faktory formuvannia stsenichnoho imidzhu vokalista. Suchasni tendentsii rozvytku nauky i osvity v umovakh pohlyblennia

yevrointehratsiinykh protsesiv: materialy III Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Mukachevo, 16-17 travnia 2019 r.). Mukachevo, 2019. S.636–638.

14. Sukholova M.A. Fakhovyi imidzh vykladacha vokalu. Tendentsii ta perspektyvy rozvytku nauky i osvity v umovakh hlobalizatsii: materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii (m. Pereiaslav-Khmelnytskyi, 28 lystopada 2018 r.). Pereiaslav-Khmelnytskyi, 2018. S.255–256.

Published papers that further reflect the scientific results of the dissertation

15. Sukholova M. A. Navchalna prohrama spetskursu «Stsenichniy imidzh vokalista». Vyd-vo: MDU, 2019. 17 s.